

Engelen, 10 maart 2025

Aan: College van burgemeester en wethouders 's-Hertogenbosch

CC: Leden van de gemeenteraad 's-Hertogenbosch,
Jane Pawiroredjo - de Jezus

Betreft Advies Bestuursraad Engelen Bokhoven m.b.t. het ontwerp omgevingsvisie december 2024, zaaknummer 17303878

De Bestuursraad Engelen Bokhoven (BREB) brengt advies uit naar aanleiding van het ter inzage leggen van de gemeente 's-Hertogenbosch gedurende 6 weken van het ontwerp Omgevingsvisie en het bijbehorende Omgevingseffectrapport met ingang van 13 januari 2025. De Bestuursraad Engelen Bokhoven zal zich in dit advies beperken tot het grondgebied van onze dorpen Engelen en Bokhoven.

1. *Wonen*

De diversiteit en samenstelling van de woningvoorraad in de dorpen en wijken is volgens het ontwerp omgevingsvisie nog te eenzijdig.

Toch geeft het ontwerp omgevingsvisie ook aan dat de dorpen Engelen en Bokhoven en het kastelencomplex Haverleij onderscheidende woongebieden vormen die in een divers landschap liggen. De Bestuursraad onderschrijft de mening van het college dat dit een kwaliteit is die we richting de toekomst borgen en moeten versterken.

In het ontwerp omgevingsvisie staat dat voor het dorp Engelen geldt dat ruimte wordt geboden aan woningbouw vanuit het principe inbreiden voor uitbreiden. Daarbij wordt voorrang geboden aan locaties in het bestaande dorp langs de bebouwingslinten en aansluitend op het dorpse weefsel. In het geval van uitbreiding geldt dat die wordt ingepast om de hoge kwaliteit van het landschap te bewaren en te versterken. Ingezet wordt op een aanvullend woningaanbod om de doorstroming op gang te brengen en om de basisvoorzieningen en de leefbaarheid op peil te houden.

Voor Engelen geldt dat de inbreidings- en uitbreidingsmogelijkheden beperkt zijn, aldus het ontwerp omgevingsvisie. In het geval van herontwikkeling is aandacht voor appartementen voor ouderen die de doorstroming op gang brengen, en aandacht voor starters.

De Bestuursraad onderschrijft de behoefte aan woningen voor senioren en starters. Woningbouw moet volgens de Bestuursraad voldoen aan de voorwaarde dat het gaat om breed gedragen initiatieven en alternatieve woonvormen die passen bij de vraag, schaal en uitstraling van het dorp en voldoen aan de behoefte. Uit eerder onderzoek onder onze bewoners is gebleken dat met name senioren een voorkeur hebben voor grondgebonden, gelijkvloerse woningen in plaats van appartementen. In het ontwerp Omgevingsvisie wordt ook gesproken over geclusterde woonvormen voor senioren, waar bewoners ook met een toenemende zorgvraag kunnen blijven wonen. De Bestuursraad denkt hierbij dan aan bijvoorbeeld een Knarrenhof. Een dergelijke woonvorm zou de voorkeur hebben van de Bestuursraad. Het thans voorliggende wetsvoorstel Regie op de Volkshuisvesting maakt het voor gemeenten ook makkelijker om buiten de bebouwde kom te bouwen, waardoor ook een 'zorgkasteel' weer tot de mogelijkheden zou kunnen behoren.

Voor Bokhoven staat in het ontwerp omgevingsvisie dat de authenticiteit wordt gekoesterd. Mogelijkheden voor uitbreiding worden niet geboden. Ook de inbreidingsmogelijkheden zijn beperkt, mede vanwege de status als beschermd dorpsgezicht. Ruimte voor ontwikkeling vraagt om zorgvuldige landschappelijke invulling met bescherming van zichtlijnen om de authenticiteit van het dorp te bewaken.

De Bestuursraad deelt deze mening als het gaat om het dorp Bokhoven.

2. *Werken*

Het grootschalige kleipolderlandschap, waaronder de Bokhovense polder, kent vooral agrarisch gebruik. Het landschap kenmerkt zich door weteringen, een rationele polderverkaveling met een gereguleerd waterpeil en grootschalige landbouwbedrijven voor intensieve veeteelt en teelt van landbouwgewassen. De openheid en weidsheid van dit productielandschap is een kwaliteit die beschermd moet worden in het Bossche buitengebied.

Wonen en (thuis)werken raken steeds meer verstrengeld. Juist onze dorpen en de kastelen op de Haverleij lenen zich uitstekend voor een combinatie van wonen en (thuis)werken. Veel ondernemers hebben een bedrijf aan huis.

De Bestuursraad is van mening dat een combinatie van wonen en (thuis)werken het aantal dagelijkse woon-werkritten aanzienlijk kan verminderen.

3. *Klimaat en energietransitie*

Engelen en Bokhoven staan in de gemeentelijke plannen voor de energietransitie, vanwege de aard van de bebouwing, nadrukkelijk gepland naar 'all electric' te transfereren. Uitzondering zijn de kastelen waar nadrukkelijk een lokaal warmtenet met behulp van aardwarmte overwogen wordt. De Bestuursraad vraagt nadrukkelijk om de optie om deels aardgas te gebruiken zo lang mogelijk open te houden, gezien de voor veel mensen onoverkomelijke kosten van een volledige transitie.

De Bokhovense polder wordt in het ontwerp omgevingsvisie gezien als een inpassingsgebied met mogelijkheden voor inpassing van energieopwekking. Hier zijn onder voorwaarden van landschappelijke inpassing en het ontwikkelen van ruimtelijke kwaliteit zonnevelden toegestaan.

De landelijke omgeving van Bokhoven geeft het dorp het karakter waar het om wordt gewaardeerd. Dat karakter kan aangetast worden door de inpassingsstrategie (zonnevelden, windenergie) voor de Bokhovense Polder welke vanuit de RES NOB is bepaald en in de omgevingsvisie is overgenomen. Vanuit HoWaBO II wordt de Bokhovense Polder aangewezen als mogelijke waterbergingslokatie (21 miljoen m³) en de Maatregelen Potentiële Voorkeursstrategie bedijkte Maas (Deltaplan Grote Rivieren) benoemt de dijkverlegging bij Bokhoven als een mogelijkheid, terwijl voor de Bokhovense Waard door RWS een ecologisch herstelplan is ontwikkeld. Tevens heeft de gemeente Heusden de Bokhovense Polder aangewezen als een potentiële lokatie voor de realisatie van een energiehub (windturbines, zonneveld(en) en opslag).

De Bestuursraad vraagt nadrukkelijk aan de gemeente om samen met de gemeente Heusden toe te zien op de behartiging van de belangen van de bewoners van Bokhoven. Immers zij zijn het meest nabij de mogelijke locaties voor zonnevelden en windturbines. Vooralsnog pleit de Bestuursraad ervoor ten minste 1000 meter afstand tussen eventuele windturbines tot iedere vorm van woonbebouwing aan te houden.

De Bestuursraad dringt aan op de ontwikkeling van een integrale visie. Wij pleiten voor een afstemming tussen alle initiatieven en vragen dringend dat de gemeente 's-Hertogenbosch in de omgevingsvisie daarin een regie-verantwoordelijkheid neemt.

4. *Bereikbaarheid*

Het ontwerp omgevingsvisie zegt meer oog te hebben voor de verschillen in mobiliteitsbehoefte en mogelijkheden in de buurten, wijken en dorpen.

De Bestuursraad constateert dat heel veel bewoners bij gebrek aan een behoorlijk OV-aanbod als basisvoorziening, vaker dan wenselijk zijn aangewezen op het gebruik van de auto. Een enquête gehouden onder bewoners in 2024 laat zien dat er zeer grote behoefte is aan minimaal een spitsvoorziening van een grote bus, aangevuld met buurtbusjes elk uur. Juist in de avond en in de weekenden moeten bewoners nu rare manoeuvres uithalen om via de Helftheuvel naar het centrum te gaan omdat er geen OV is, en omgekeerd vanuit het centrum om weer thuis te komen. Juist de doelstelling van de gemeente om het verkeer uit de stad te weren om schadelijke uitlaatstoffen te voorkomen, spoort niet met deze huidige minimale verbinding van een stadswijk, waarvan ook veel scholieren gebruik maken!

Juist om de milieudoelstellingen te halen verwachten wij van de gemeente zich in te zetten voor de terugkeer van een volwaardige OV verbinding richting Engelen/Bokhoven.

Een andere hindernis om veilig en zonder uitstoot van schadelijke stoffen naar het centrum te gaan, is het ontbreken van een veilige fietsverbinding vanuit Bokhoven/Engelen. De fietsstroken langs de Rietveldenweg – dé fietsverbinding vanuit onze dorpen naar het centrum – zijn zo onveilig dat daarom veel volwassen bewoners de auto nemen. Om aan de

milieudoelstellingen te kunnen voldoen raden wij de gemeente aan hier werk van te maken. Jammer dat de Omgevingsvisie hier maar een enkel woord aan wijt.

Ook de bereikbaarheid van en naar Vlijmen en van en naar Crevecoeur is een blijvende zorg van de dorpsbewoners. Enerzijds willen we sluipverkeer tegen gaan, anderzijds is met name de fietsveiligheid op deze routes als absoluut ontoereikend te bestempelen. De Bestuursraad vraagt hier nadrukkelijk blijvende aandacht voor.

5. *Groen en Natuur*

Een groene stad, meer biodiversiteit en het aanbod van recreëren in de open lucht vraagt om inzet van middelen om de leefomgeving en daarbij het recreëren in waarde te vermeerderen. De verbinding van het Engelenmeer met Landgoed Haverleij, vraagt om een daadkrachtige inzet van het gemeentebestuur om met Boskalis tot een afronding te komen van de overdracht aan de gemeente.

Vanuit de Bestuursraad is een Platform Groene Haverleij opgericht. Dit Platform zet zich in voor meer kwalitatieve en biodiverse vergroening van het Landgoed en voor de ecologische verbinding met de Maas en het Engelermeer. Een mooi recreatief park is dan het resultaat, wat zeker past in uw visie.

Het rationeel verkavelde kleipolderlandschap dat wordt betrokken door grootschalige landbouwbedrijven voor intensieve veeteelt en teelt van landbouwgewassen leidt tot vershraling van landschap en omgeving. Daar bovenop zorgt de teelt van bepaalde gewassen, met name bollenteelt waarin grote hoeveelheden chemicaliën worden gebruikt, voor risico's voor bodem en water. De Bestuursraad zou graag zien dat het rechtlijnige polderlandschap wordt verlevendigd met bomen, struwelen, hagen en natuurlijke elementen in het landbouwlandschap. De Bestuursraad vraagt dringend uw aandacht om alleen natuurvriendelijke veeteelt en teelt van landbouwgewassen te stimuleren.

6. *Gezondheid*

Nadrukkelijk wordt gevraagd lokale gezondheidsvoorzieningen zoals huisartsenpost ook op termijn zeker te stellen. Verder is lokale ondersteuning van alleenstaande en/of hulpbehoevende ouderen van toenemend belang.

7. *Sociaal*

Ontmoeten/ verbinden

In de dorpskernen is, net als in de hele gemeente, ontmoeten en verbinden een belangrijk thema. Vanwege de enorme behoefte aan en vraag naar ontmoetingsplekken zijn daartoe diverse lokale initiatieven gestart. Denk aan de ontmoetingsplek in Slot Haverleij, genaamd Herberg Haverleij die gevestigd is in een paar leegstaande lokalen van de school. Maar ook aan Thuis23, gevestigd in een woonhuis, dat een particulier initiatief is voor een huiskamer voor de buurt. De Bestuursraad is van mening dat de gemeente een belangrijke taak heeft in het creëren van ontmoetingsplaatsen. Zie blokje Voorzieningen.

Voorzieningen

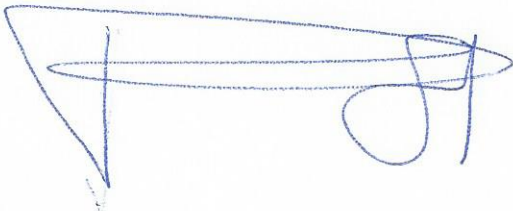
In de dorpskernen zijn ook voorzieningen nodig. Daarom is het van belang een dorpsupermarkt ook op lange termijn te faciliteren. Verder is het van eminent belang dat er een centrale ontmoetingsmogelijkheid blijft bestaan in de vorm van een dorpshuis. Daar de huidige Engelenburcht aan vervanging toe is vragen we de gemeente onze dorpen te ondersteunen in de realisatie van een nieuw dorpshuis, bijvoorbeeld in de bestaande katholieke kerk aan de Graaf van Solmsweg. Voor deze optie maar ook voor eventuele andere opties is blijvende ondersteuning vanuit de gemeente absoluut noodzakelijk

Verenigingen/Sport

Evenementen, cultuur en sport kunnen de sociale binding binnen de gemeenschappen versterken. In Engelen prijzen we ons gelukkig met tal van sportverenigingen. Echter financieel hebben de verenigingen het zwaar. Enerzijds teruglopende ledentallen, anderzijds oplopende kosten zet de begrotingen zwaar onder druk. Ook hier vragen wij als Bestuursraad blijvende aandacht voor.

Wij vertrouwen u met bovenstaande een helder advies te geven.

Hoogachtend,

Rob Pander Maat
Voorzitter Bestuursraad Engelen en Bokhoven